

בַּצְרוֹן

הוברת ו' (114)

ניסן, תש"ט

שנה י'

„אוטוביוגרפיה“

מאת רב צעיר

חלק א' — הילדות

עיר מולדתי שעביו בפלך וויטבסק ברוסיה הלבנה היתה ידועה בהיסטוריה הרוסית, קודם שבנו את מסילת הברזל, כדרך־המלך בין מוסקווא ופטרבורג, ולא רחוקה מפאלאצק שהיתה מקום מושבם של הקניאזים הרוסים הקדמונים. העיר היתה מוקפת מים משלש רוחותיה והיתה כאי משולש, רחבה בקצה האחד והולכת־וצרה בקצה השני. מקוה־המים היה נקרא „אוזירה“ והשם היה משמש גם שם פרטי וגם שם כללי (בגייטין היו כותבים „מתא דיתבא על ימא זוטא דמתקרי אוזרא“). בכל אורך העיר שהשתרעה על החוף היו המים סוערים ומסתובבים בעיגול והיו אומרים שהמים דורשים קרבן, ובאמת כמעט בכל שנה היה מי שהוא טובע שם, ולפיכך אסרו עלנו להתרחץ במקום ההוא בימות הקיץ משום סכנת „התהום“ הנמצאת שם. באמצע ה„אוזירה“ היה אי קטן משולש שהיינו שטים לשם בספינות בל־ג בעומר לעשות שם את „הסעודה“ ביחד עם הרבי והיינו מטיילים שם כל היום. לפעמים היינו עוברים את כל רוחב האוזירה והיינו יורדים על החוף השני ששם היה דר יתודי המעביר את הספינות והיה מפורסם על ידי זה שהיה לו כלב שהיה „מדבר יהודית“, כלומר בעל הכלב לא גרשהו בלשון רוסית „פאשאַל וואָן“ כדרך שמגרשים כלב, אלא השתמש בדיבור „גיי אַוועק“ והכלב היה מבין בדיבורו. כך התפאר לפנינו בעל הכלב שהוא „לימדו“ להבין אידית. גם אנחנו נסינו לדבר אל הכלב יהודית ולאט לאט להתקרב אליו ולאחוז באזנו, שמכיון שהוא מבין בלשון הרי הוא „אחד משלנו“, אבל סופו של דבר היה שהתחיל להתנפל עלינו ככל כלבי

הגוים שפחדנו מהם אימת מות. עד שברחנו ממנו בפחי נפש. נמנה ונגמר אצלנו שהכלב הוא גלגול של איזה יהודי רשע ומוטב לבלי להתקרב לרשע.

האוזירה היתה עשירה בדגים והיתה ידועה ביחוד במין דג קטן שהיה נקרא "יארש" המלא עצמות קטנות דוקרות ועל שם הדג הזה היו נקראים אנשי שעביו בסביבה בשם "שעבעזר יארשען". מפני שהיו דוקרים זה את זה כבחרבות. כל אחד ואחד היה לו שם-כנוי של גנאי שהיה מתאים לאופיו או למראהו החיצוני או לאיזה מום שבו. לשכננו ליזר, למשל, שהיה מגושם ופניו היו אדומים ומנופחים כפני תרנגול-הודו, היו קוראים "ליזר דער ענדיק". לאחד שהיה בעל פנים שחורים ביותר היו קוראים לו "א שעה פארטאג", כלומר, חושך — לפני שהאיר היום. לפלוני היו קוראים "דער יצר הרע" משום מעשה שהיה, שאשתו הולידה קצת מוקדם לאחר חתונתה לפי החשבון של הנשים המוזרות בלבנה. ועל כל כינויי-השמות הללו היה ממונה איש ידוע מומחה לאותו דבר שהיה קובע את הכינויים הללו לכל אחד ואחד מבני העיר כמדתו והשם הזה נשאר בכיה לדורות. ביחוד היו מזכים בכינוי של גנאי כל חתן שהיה בא לדור בבית חמיו בעירנו והכינוי היה נשאר לכל ימי חייו. אין צריך לומר שכל גוי מן השכונה היה לו שם של גנאי ידוע, ועל פי רוב היו כינויי-השמות שלהם הללו של חיות ועופות טמאים. גם הגלחים ופקידי הרשות היו ידועים כל אחד בכינויו המקובל.

מעשה בגלח אחד שחלה ונטה למות ונתן בצואת שכיב מרע את ביתו כמתנה להכנסיה שלו. לבסוף קם מחליו והתחרט בו ממתנתו, אבל הקונסיסטוריה פסקה שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו ואי-אפשר לו לחזור בו. התחיל במריבה והלך לערכאות וסוף הדבר היה שגרשוהו מן הבית שלו והחרימו את הבית לכנסיה וגם העבירוהו ממשרתו לשמחת היהודים והוא נעשה כמטורף והיה הולך בשוק ומדבר לעצמו על ה' ועל משיחו. היו היהודים מכנים אותו "אבסטריק" שמשמעו שגזזו את צמות ראשו, כדרך שהגלחים הפרוסלאווים נוהגים לגדל מחלפות ראשם. הנערים היו רודפים אחריו וקוראים אחריו מלא "אבסטריק" והוא היה רודף אחריהם ומשליך עליהם אבנים וכל דבר הבא לידו. כשמרדו את חייו תבע למשפט את כל יהודי שהיה קורא לו "אבסטריק". שופט השלום שם עונש לכל המכנה לו שם זה. היהודים התחכמו עליו וכשפגשו אותו ברחוב לא היו אומרים כלום, אלא היו עושים סימן בידיהם לגזיות שערות כמו שגוזזים במספרים והוא היה צועק וכועס, אבל לא היה יכול לעשות כלום.

שלשה הרים היו סביב לעיר. בקצה העיר מזרחה היה הר-המצודה (שלאס בארג) ששם היתה נגמרת העיר והיו מגיעים לסופה ע"י רחוב "הפריצים" שהיה נקרא כך על שום ששם היו דרים אנשי העליה. הגוים העשירים ופקידי המלכות. לקצה הרחוב ההוא היו היהודים מטילים בשבת לאחר שלש הסעודות. משם היו יכולים לראות את מפרץ המים משלש רוחותיה של העיר. ואחרים, בעלי ראייה רחוקה היו יכולים לראות גם את החוף השני שממול העיר, ששם היה דר היהודי

בעל הכלב המבין יהודית. מקצת העיר השני סמוך לבית הקברות היה עומד הר גבוה ותלול בצוק שהיה קשה לעלות לראשו והלה נקרא „דער חסידישער באָרג“, שלפי המסורה שבת עליו הרב הזקן ר' שניאור זלמן מלאדי, כשהיו מוליכים אותו אסור באזיקים לעיר הבירה פטרבורג, שדרך המלך היתה עוברת דרך שעבית. אנשי העיר שחדו את השוטרים שיתירו להרבי לשבות בעיר כדי שלא יחלל את השבת והתירו לו לשבות על ראש ההר שהוא עם שומרינו שהיו מוליכים אותו. מה עשה הרבי? קיבל שם שבת וסידר שם שלש סעודות ואמר תורה לפני חסידיו שכולם שבתו עמו שם. כך היו זקני החסידים מספרים, ועל שם זה נקרא ההר שהוא „דער חסידישער באָרג“. אנחנו נערי המתנגדים, היינו יראים לעלות לראש הצוק ממש, שהיה כמו הר ההר, מפני שהיו אומרים ששם פורחות נשמות הרשעים שהיו באות אל הרבי הזקן לתיקונן. אבל נערי החסידים היו עולים עוד למעלה במקום ששם היה הרבי אומר חסידות והיו מתפארים שראו את נשמות הרשעים הפורחות באויר שם.

ממול ההר של החסידים השתרעו רוכסי הרים קטנים שהיו נקראים „באטארייעס“ ששם היו בתי זונות שיסד שר אחד שבא לעיר ובחורי ישראל ההגונים היו נמנעים מלטייל שם, זולת הללו שיצא עליהם שם רע, ובכלל לא היו יהודים דרים שם. אלא מעטים מנחותי דרגא, וכשהיו הנערים מזלזלים זה בזה היו קוראים איש לחברו „באטארייעניק“ שנעשה שם גנאי.

כל העיר היתה נמשכת על ידי רחוב ארוך אחד מהר המצודה עד הר החסידים והרחוב היה מתפתל באלכסון כמין נזן הפוכה עד שהיה מגיע לקצו. שורת בתים היתה עומדת מצד זה של הרחוב ומצד זה, ובאמצע העיר היה כבר רחב של השוק וחניות היו בנויות מסביב לככר כחצי גורן עגולה, ששם היה שוק המסחר ומשא ומתן של בני העיר. והעשירים היו דרים במזרח העיר. כל הקרוב להר המצודה, מיוחס ועשיר יותר וכל מה שהרחוב היה הולך ויורד לצד מערב היו הבתים יותר נמוכים ושפלים והיו הנמושות והאספסוף דרים שם, וקצה העיר ההוא היה נקרא בשם „וויהען“, „וויגן“ ברוסית, שמשמעו גירוש, כי לשם היו הרועים מגרשים את הבהמות לרעות בכל בוקר ומחזירים אותם בערב בקול תרועות של חלילים ופעמונים. כל בעלת־בית היתה מקדמת פניה של הבהמה או העז שלה ומביאה אותה הביתה. פעמים רבות הייתי אני המשולח לקבל פניה של בהמת זקני כדי שלא תתעה. — כל זה, כמובן, קודם שהייתי לבחור למדן. „וויהען“ זה היה מפורסם כמקום מגורם של יהודים נחות־דרגא וביניהם חבורת גונבי סוסים. היה לחבורה זו גם בית כנסת, כי חוץ מעסקי־הגניבות שלהם היו יהודים יראי שמים המדקדקים במצוות, והיתה להם חזקה שפעם בשנה בשבת בראשית היה זקני מחויב לבוא להתפלל בבית הכנסת שלהם, שהיה מפורסם בשם המגין של הוויהען. אחד מגונבי הסוסים שנפל עליו „חשד“ ונקרא לדין, התנצל שהחשד הוא חשד שוא, והא ראייה, שבאותו לילה שהסוס נגנב, היה הוא אבל על אמו וישב „שבעה“ ואבל הלא אסור לו לצאת מביתו והעיד על טענתו את זקני הרב. זקני נקרא להעיד אם אמת

הדבר שאכל אסור לו לצאת מביתו. זקני העיר שכך הוא הדין והלה יצא נקי. זקני ידע שהלה גנב, והיה רוצה שידונוהו לתפיסה, אבל לא שאלוהו אלא על הדין. פלך וויטבסק נחלק בימי מלחמת החסידים והמתנגדים לשני חלקים. תושבי עירות אחרות כפאלאצק ונעוועל נעשו כולם חסידים והמתנגדים נתבטלו במיעוט שאינו ניכר, וערים אחרות, כלוצין ורעזיצא, נשארו בהן היהודים במנהגי אבותיהם, כלומר מתנגדים, ולא היה בהן אף מגין של חסידים. וערים אחרות נחלקו לשתיים, מחצה על מחצה. מחציתה נעשו חסידים ומחציתה נשארו מתנגדים, והיו בהן שני רבנים, אחד לצד המתנגדי ואחד לצד החסידי, וגם שנים או שלשה שוחטים היו לכל צד. והצדדים היו עומדים במחלוקת תמידית מבלי הכרעה. כך היתה דווינסק, לפני דינבורג, נחלקת לשני צדדים והיו בה שני רבנים גדולים מפורסמים, אחד להצד המתנגדי ואחד להצד החסידי. כפי שההכרעה היתה עפ"י דוב תלויה בהרב, כלומר, לפי גדולתו ופרסומו, ומכיון שהמתנגדים הושיבו על כסא הרבנות של העיר את הרב ר' מאיר שמחה, שהיה גאון מפורסם, התחכמו החסידים והביאו את הרב מראטשאווי, גם כן גאון מפורסם, כדי שלא תהיה למתנגדים הכרעה בחוקת הרבנות. גם עירנו שעביו נתחלקה ממש לשני מחנות, היו בה שני בתי מדרשים למתנגדים ושני "מגינים" לחסידים (החסידים היו קוראים לבית-תפלה שלהם "מגין"). במלך עשיר אחד של החסידים ועשה "מגין" לעצמו, כדי להכריע את הצד שלו. התחכם כנגדו עשיר מתנגדי אחד ועשה גם כן בית מדרש לעצמו. אולם בית הכנסת הישן, הגדול, לא היתה בו הכרעה. החסידים היתה להם ג"כ טענת חזקה עליה, כי אמרו שנבנה מתחילה על ידי קופת כל הקהל, אולם למעשה זכו בו המתנגדים, כי החזן היה מתפלל בו בימים נוראים בנוסח של מתנגדים וברוב השנה לא היו מתפללים שם כלל מחמת צינה, והיה כמעט סגור ונמנו וגמרו שהמתים מתפללים בו, כשהיו חוזרים בלילות מן החדר ועברנו דרך בית הכנסת הגדול, החזקנו איש ביד רעזו והיינו קוראים בבהלה "שמע ישראל" עד שעברנו בשלום את המקום. לפי מספר האוכלוסים היה הרוב הכמותי על צד המתנגדים, אולם הרוב האיכותי, כלומר עשירי-העיר ותקיפיה, היו מן החסידים ומשום כך היו מחלוקת תמידיות בעיר, כי לולא זקני הרב של המתנגדים היתה ההכרעה צריכה להיות על צד החסידים, התקיפים ובעלי היכולת, אלא שהוא, באישיותו ובתקיפותו, הכריע תמיד לטובת הצד שלו והיה משפיל את הצד שכנגד. איתרע מזלם של החסידים שהרב, או כמו שהיו רגילים החסידים לקרוא להרב "מו"ץ" או מורה הוראה, היה לא פיקת ביותר וגם קטן בתורה, ונוסף על זה הסתבך באש המחלוקת של חסידי לאדי ולובאוויץ, שהוא נמשך על הצד הלאדי ורוב תקיפי החסידים נמשכו אחרי הלובאוויץ והרבי ציוה על החסידים לדחותו, כפי שאספר להלן, ממילא ירד ערכו של הצד החסידי וזקני היה מושל בכיפה והיה חותם את עצמו בשם אב"ד, כלומר ראש בית דין והמו"ץ החסידי היה כפוף לו. אולם כשמת המו"ץ הזה עשה זקני משגה ודרש שהחסידים לא יקחו להם כלל מו"ץ חסידי ושהוא ישאר הרב היחידי לשני הצדדים ומפני זה התלקחה מלחמה קנאית גדולה מצד תקיפי החסידים, שאף על פי שגם החסידים היו

כפופים לזקני והתיחסו אליו בכבוד ובדרך ארץ. אבל לקבל עליהם מרותו לגמרי, שהוא יהיה דן יחידי, לזה לא היו החסידים יכולים בשום אופן להסכים. שחששו שמא על יד כך יהיה "הצד" בטל ומבוטל לגמרי. החסידים מרדו בזקני בפרהסיא והביאו רב חסידי מפאלאצק, — עיר מלאה חכמים חסידים אדוקים, — שהיה גדול בתורה וגם מפורסם ל"מגיד" חסידות ובעל צורה ובעל ניגון וגם פקח במילי דעלמא, כדי שיהיה בידו להכריע את הכף לצד החסידים. אמנם הוא לא הכריע את הכף כי סוף סוף זקני היה גדול ממנו בהוראה ובחכמה ולא כל כך קל היה להוציא את השלטון מידו, אבל הרב החסידי היה ג"כ עקשן וקפדן לבלי לוותר על ה"צד" שלו אף בקוצו של יו"ד. ובכן ישבו שני הרבנים כעל חרב חדה, בבחינת שני מלכים המשמשים בכתר אחד, ובכל מקרה שבא לידם הקפידו שלא תהא הכף של הצד שכנגד מכריעה. כשישבו באספה ישבו שניהם על ספסל אחד, זה בצד זה בראש הקרואים. כשאחד השוחטים נכנס לרב אחד להראות לו סכינז, היה מוכרח באותו יום וכמעט באותה שעה להכנס להרב השני, כי גם משפט־הקרימה היה חשוב מאד. שום צד לא היה מוותר אף כחוט השערה ולפיכך היתה מחלוקת תמידית בין שני הצדדים והעיר היתה כמרקחה. לא היו חסרים כרגיל מחרצרי ריב ומלחכי־פינכא שהיו מוסיפים אש על המדורה והיו מתחממים לאור המחלוקת.

הרב החסידי החדש הנהיג מנהג נועז חדש במנין של החסידים שהפליא את כל זקני החסידים שבעיר ואחדים הביטו על זה בתמיה ובהשתוממות ואף התחילו להטיל חשד בכשרותו החסידית של המו"ץ החדש. כאמור, בתי־התפילה של המתנגדים היו נקראים "בתי־מדרש" וכשם כן היו, שהיו לומדים שם כל היום לרבות הלילות. כל אחד מבעלי הבתים היה שייך לאיזו חברה של לומדים. היו שם חברה ש"ס, חברה משניות, חברה עין־יעקב, חברה תנ"ך, חברה תהלים. הגדולה שבהם היתה חברה ש"ס שאליה היו שייכים הלמדנים הגדולים והעשירים המיוחסים שבעיר וזקני היה מגיד לפניהם את ה"שיעור" בין מנחה למערב. אני נדחקתי לפעמים בקושי לחברה ש"ס כשהייתי כבר בחור למדן ושמעתי את השיעור בגמרא לתיאבון. בתור גדבה לא בתור חובה, לאחר שכבר נפטרתי מכל שיעורי חובה שלי, סתם, כדי שלא לבלות את הזמן לבטלה. חברה משניות עמדה במדרגה למטה מחברה ש"ס. ידיעת "פרק במשניות" שימשה כור המבחן למדרגת "בעל הבית" בינוני. בין אם הבין את תוכן הענין בין לא, ובלבד שגיד פרק משניות בכל יום ובסוף השנה עשה סיום על כל ששה סדרי משנה. במדרגה למטה מחברת משניות עמדה חברת עין־יעקב ואחריה היתה חברת תנ"ך, או חברת "פסוק", ששיעוריה היו חומש עם רש"י ו"פסוק" מן הנביאים. פעם כשהייתי עדין נער אירע כשהרבי שלהם חלה הומינו אותי בעלי החברה להגיד לפניהם נ"ך עם מלבי"ם. אני הייתי אז מן הנלהבים לביאוריו של המלבי"ם על התנ"ך, וזו היתה תחילת שמושי בביאור־המקרא על דרך ההשכלה. מפני שהמלבי"ם היה מליץ ומשכיל ונתן בפירושו הסבר לכל השמות הנרדפים ולכפל ענין במלות שונות ואני הייתי מתלהב מפירושו עם הוספת נופך משלי ויחלקתי מהתלהבותי לשומעי לקחי ופיהם היה מלא תהלתי עד שהגיע הדבר

לזקני ומנעני מזה, מחמת "ביטול תורה". במדת השייכות לשיעורים השונים הנ"ל היתה נמדדת גם מדרגת יחוסם של בעלי הבתים כפי שבכלל שימשה הלמדנות קנה-מדה ליחוס המשפחה. וכך היתה מדרגת יחוסם: העשירים וראשי הקהל השתייכו לחברה ש"ס, בין אם היו למדנים גדולים בין לא. אמרו עליו על עשיר אחד, שהיה עושה בכל שנה סיום הש"ס ושלא הבין מימיו צורתא דשמעתא. ובעלי חברה משניות עמדו במדרגה פחותה מן הראשונים וכך הלאה, עד לחברת תהלים, שאלה היו שייכים ההמונים ועמי הארץ שלא הבינו פירוש המלות והגידו תהלים לתאבון. כל זה היה מנהג המתנגדים, שקנה המדה שלהם היתה הלמדנות שעליה היתה תפארתם. ואולם אצל החסידים היה קנה-מדה אחר, והוא ה"פרומקייט" והחסידות, הדביקות וההתקשרות לרבי ולימוד לקוטי-תורה וספורי-מעשיות של הצדיקים. היו בין החסידים עמי-הארץ גמורים ואעפ"כ למדו לקוטי-תורה מבלי לתבין אף מלה. אין צריך לומר שהחסידים היו פטורים מתורת "הנגלה", כלומר, מלמוד משניות וגמרא. במנינים של החסידים לא היו לומדים אלא מתפללים וכשגמרו את תפילתם נתרקן בית-התפלה, פרט לנמושות, בטלנים אחדים, שעסקו ב"תיקון" ובסיפורי-מעשיות.

משבא המו"ץ החדש, שהיה מקודם ראש ישיבה בעירו, התחיל אף הוא להגיד שיעור גמרא בכל לילה במנין של החסידים, דבר שעין לא ראתה בין החסידים. ואעפ"י שכאמור זקני החסידים לא היתה דעתם נוחה מחידוש זה, שהוא מנהג מתנגדים ר"ל, אבל כדי להקניט את זקני וכדי להגדיל את ה"צד" שלהם, להראות שגם רבם אינו נופל בלמדנות מן הרב של המתנגדים ענו אמן בעל כרחם על המנהג המוזר הזה והיו באים מתחילה כולם מקטנם ועד גדולם עם גמרות בידיהם לשמוע את השיעור. אעפ"י שלא ידעו מאי דקאמרי רבנן. אולם לבסוף נשמטו אחד אחד וכשעברה ההתלהבות הראשונה של "הצד" נתבטל השיעור. אולם בשעתו הטיל הדבר סערה בעיר. זקני, שהיה רגיל לבטל את החסידים, אף את הלמדנים שביניהם, היה אומר שידיעת הגמרא של המו"ץ החסידי היא בכות ה"סטרא אחרא" לא מכוח הקדושה. עיקר המחלוקת היה על דבר הכשרות של השוחטים והקצבים. היה מעשה בילדותי, שכל הקצבים עשו יד אחת ומכרו בשר טריפה במקום בשר כשר, ומעשה שהיה כך היה: הקצבים שהתבוננו לדרכי השחיטה והבדיקה של השוחטים וידעו הלכה למעשה את כל מנהגי שחיטה וטריפות, עשו ביניהם קבוצה לחקות את השחיטה והבדיקה של השוחטים ולעשות כמעשיהם. כפי שהודו אחר כך בקהל, היו מעמידים, כלומר, היו מחדדים את הסכינים הפשוטים שלהם, ממש כשם שנהגו השוחטים ב"חלפים" שלהם, וגם בדקו את הריאה וקלפו את הסרכות הכל כדין וכשנמצאה הבהמה טריפה, לפי דעתם, לא היו מוכרים את הבשר ליהודים, באמת נהגו כדין התלמוד "הכל שוחטין" והיו ביניהם גם יראי שמים, אלא שעשו פרופנציה מדיני השלחן ערוך עם כל הזהירות והחומרות של השוחטים החייבים להיות יראי אלקים מרבים ולקחת "קבלה" על שחיטה ובדיקה, כלומר, להיות בקיאים בכל דקדוקי דיני שחיטה ובדיקה של השו"ע ולשאול שאלות דקות מן הדקות אצל הרבנים היושבים

שבעה נקיים על כל שאלה ושאלה. הללו פסקו דין לעצמם ואמרו: מה עושה פלוני השוחט? מעמיד את "החלף" ומשחיוו שלא תהא בו פגימה. אף אני משחיו את הסכין שלי ורואה שהוא חד וחלק; הוא בודק את הריאה — אף אני בודק את הריאה ואם אין בה סרכות הבהמה כשרה. קשה להבין, כיצד באו בזמן ההוא יהודים פשוטים וגסים, ובמדה ידועה גם אדוקים המתפללים בכל יום, שומרי שבת ומדקדקים במצות, לידי מחשבות אפיקורסיות כאלו — ממש פלא! אפשר לתאר את המהומה שהטיל המעשה הזה בעיר ובכל הסביבה, כשנודע ליהודים שהטבחנים הלעיטו אותם כמה שנים בבשר טריפה.

הראשון שהתגנב חשד בלבו שמשחו לא כשורה בעיר עם הבשר הכשר, היה זקני, שהתחיל לחשוד, שלפי ערך דרישת היהודים לבשר כשר, אין מספר הבהמות השחוטות בשחיטה כשרה מספיק. התחיל בחקירה ודרישה ונתברר שמבהמה כשרה אחת שנשחטה באותו שבוע נמכרו שלש לשונות. נקראו כל הקצבים לדין והטילו עליהם שבועות וחרמות ואיומים עד שלבסוף הודו על כל המעשה ותהום כל העיר וגם נקראו רבנים מן הסביבה והכריזו על הכלים שהם טריפה ושברו את כל הכלים. זכורני, כשהייתי תינוק והבית היה מלא מפה לפה, צוה זקני בקול רם להביא את כל הכלים מן המטבח והעמידום על השלחן והוא לקח את מקלו ושבר את כל הכלים בכח גדול עד שנתפרצו השברים לכל רוח. חיל ורעדה אחזו את כל הקהל. רבים בכו והנשים התעלפו, כי נוכחו שאכלו טריפות כמה שנים והעיר היתה כמרקחה וכולם הלכו שחוחי ראש כאבלים. התחילו לשלוח שאלות ותשובות לגדולי הדור מה דינם של הקצבים שהודו וחזרו בתשובה, ואחרי כמה דינים יודברים וחקירות ובדיקות יצא הפסק-דין שאין לדון את כולם במידה אחת, אלא היו ביניהם כמה מדות. הללו שהיו בעצמם שוחטים ובודקים ממש, נפסלו לעולם להיות נאמנים למכירת בשר כשר וגם נפסלו מלבוא בקהל ולעלות לתורה כמה שנים, הללו שהיו מסייעים בידי עוברי עבירה ובעצמם לא עשו מעשה בידים, הוכשרו למכור בשר כשר בתנאי שיעמיזו דו עליהם משגיחים. והללו שידעו והסתירו ולא גילו ספגו מלקות וחזרו בתשובה ונעשו כשרים. השערוריה הזאת נמשכה כמה שנים עד שמכירת בשר כשר בעיר העמדה על תילה, וכל הזמן הביאו בשר כשר מן הערים בסביבה. זה היה מעשה רב בשביל שני הצדדים, החסידים והמתנגדים, כי דעות הרבנים גדולי הדור של החסידים והמתנגדים נפרדו בשאלה זו וגם כל צד רצה לחפות על הטבחנים שלו וסופו של דבר היה שכמה שנים נפרדו הצדדים ולא אכלו בשר כשר אחד אצל השני. המעשה הזה נשתקע, אבל המחלוקת בדבר הכשרות, שוחטים וקצבים וכל השייך לדין בשר כשר, לעולם לא נשתקעה. כל ימי, עד כמה שאני זוכר, היתה מחלוקת תמידית בכל העירות, ששם היו שולטים חסידים ומתנגדים בערבוביה, בעניני השוחטים והשחיטה, וכך היה גם בעירנו. הענין הוא, שאף על פי שלהלכה אין הבדל בדיני כשרות בין השו"ע המקובל ובין השו"ע של הרב (רש"י מלאדי), אבל למעשה היו כמה תבליים במנהגיהם בנידון זה, שהחסידים היו מקפידים עליהם והמתנגדים לא היו מקפידים ולהיפך. למשל, בענין העמדת הסכין והשחות הצדדים, מה שקוראים

„זיטלעך“. החסידים מקפידים על זה והמתנגדים לא מקפידים. בכלל יש בידי החסידים קבלה מן הבעש"ט, שהשחיטה הוא ענין של קדושה גבוהה, כי על ידי הברכות והכוונות הרצופות בהן מעלים את נשמות הרשעים שנתגלגלו בבהמות, ולפיכך מקפידים החסידים שיהיה השוחט אחד משלהם, מה שקוראים „מאנ"ש“, יותר משהם מקפידים שיהיה הרב או המו"ץ מכת החסידים. כנגד זה אין החסידים מחמירים כל כך בדיני טרפות. בכלל חושבים המתנגדים שהחסידים נוהגים קלות ביחס לחומרות השו"ע, ויש בזה מקצת אמת. זקני היה אומר על השוחט החסיד, שהיה אדוק ברכי תחסידות ומתפלל עד חצי היום ומעוטר בפאות עבות וארוכות ואבנטו לא סר מבגדו. — שהוא מאכיל טריפות. אני בעצמי שמעתי מפיו של אותו השוחט שהיה אומר: מי הם האחרונים, שאני מחויב לשמוע להם? הם כתבו והדפיסו מה שנראה להם. אמנם הם היו בודאי לומדים גדולים, אבל מי יודע אם היו גם יראי שמים? לחסידים בכלל היתה השקפה משלהם על הלומדות. כלל היה להם עפ"י הזוהר: אורייתא בלי דחילו ורחימו לא פרחא לעילא. למתנגדים היתה גדלות התורה לבדה של איזה מחבר מספיקה כדי שיהיו דבריו מקובלים, ומכל שכן אם פלוני הוא גאון — בודאי הלכה כמותו ואסור להרהר אחריו. מה שאין כן החסידים שהם שואלים גם ליראת השמים של המחבר נוסף על למדנותו. ואם אין יראתו קודמת לחכמתו גם תורתו תועבה. כלל הוא: החסידים הם יראי שמים, והמתנגדים הם יראי הספר.

לפעמים התערבה גם הממשלה בעניני המחלוקת. היה מעשה ואחד מוקני השוחטים עזב את העיר, התחילו לבוא יום יום שוחטים לבחינה מכל המינים, התלקחה מלחמת „הבחירות“ והעיר היתה כמרקחה. אחד מהם, שמתחילה בחרו בו ואחר כך דחתה, התאונן לפני שר הפלך על הקהלה שקראה אותו לבוא ואח"כ פסלוהו בלי שום סיבה. התחילה חקירה ודרישה. זקני הקהלה טענו שהוא פסול לשחיטה מפני שנתברר להם שאינו ירא שמים במידה מספיקה. מה עשה השוחט? העתיק מכתב שקבל מוקני שכתב לו בנוסח של התוארים הרגילים: „הלא הוא הרכני המופלג המפורסם ירא אלהים מרבים שוחט ובודק וותיק וחסיד“ וכו', בנוסח מכתבים מסוג זה, שרבנים רגילים לכתוב לכל שו"ב. אמר שר-הפלך: כיצד אתם יכולים לפסול יהודי כמוהו, הלא מן המכתב שכתב לו הרב מוכח, שהוא היהודי הגדול ביותר בכל מדינות רוסיה — וירא אלהים מרבים!

(המשך יבוא)

